

سال مژ نوروزی

○ علی سولقانی

مقدمه :

در فرهنگ و سنن هر قوم و ملتی آیین و باورهایی وجود دارد که ریشه در تاریخ و فرهنگ آنها داشته و حتی تا جایی پیش رفته که تقدسات دینی و مذهبی آنها را تحت شعاع خود قرار داده است. یکی از این آیین‌ها و باورها که مربوط به نوروز جشن باستانی ایرانیان می‌باشد اعتقاد و باور به سال مژ نوروزی است که هنوز در گوشه و کنار این سرزمین پابرجاست و ایمان و اعتقاد راسخ را در انجام آن می‌توان مشاهده نمود.

در سلسله جبال البرز مرکزی روستایی با نام ولایت رود مشهور به دیزین وجود دارد و از آن مناطقی است که خوشبختانه هنوز این آیین و باور در آنجا پویا و زنده است و مردم آن را همچون میراثی گرانسنگ حفظ نموده‌اند و هر ساله قبل از شروع سال نو خود را آماده انجام آن می‌نمایند. ما در اینجا به چگونگی انجام این مراسم و نقش تربیتی این آیین ملی و مذهبی خواهیم پرداخت.

انتخاب سال مژ نوروزی :

در آخرین هفته باقی مانده از ماه حوت (اسفند) یعنی در حقیقت آخرین هفته پایان هر سال آن هم عموماً در روز جمعه پدر یا مادر هر خانواده با حضور خود در خانه روحانی یا ریش سفید با تقوای روستا اسامی فرزندان خود را که از سوی آنها مورد تایید برای سال مژ نوروزی است عرضه می‌دارد و او نیز با استعانت از قرآن کریم و استخاره با تکرار سه بار در نهایت سال مژ نوروزی را از میان آن اسامی معرفی می‌نماید. پدر یا مادر پس از بازگشت ضمن بوسیدن فرزندی که انتخاب گردید خبر سال مژ بودن را به او می‌رسانند و به این ترتیب سال مژ خانواده‌ها تا قبل از شروع سال نو انتخاب می‌گردد. قابل ذکر است خانواده‌هایی که فرزندی ندارند از میان فرزندان اقوام سال مژ خود را انتخاب می‌نمایند.

اما آنچه در انتخاب سال مژ قابل تأمل می‌باشد این است که خانواده‌ها سال مژ خود را برای چه منظوری از میان فرزندان انتخاب می‌کنند. پاسخ این است که آنان بر این باورند که کودکان پاک و منزه‌اند و دامانشان به زشتی و پلیدی هنوز آلوده نگردیده است و از طرفی این عمل نوعی تربیت رفتاری یا خود به همراه دارد که باعث می‌شود درستی و پاکی از همان دوران کودکی در فرزندان رشد و تقویت گردد که در ادامه به این موضوع خواهیم پرداخت.

سال مژ از نظر لغت‌شناسی :

سال مژ که سال مچ نیز گاهی تلفظ می‌شود از ترکیب دو کلمه یعنی سال و مژ تشکیل شده است. همان طوری که می‌دانید سال که به حرکت یک دور آفتاب از نقطه برج حمل تا نقطه آخر برج حوت است گفته می‌شود و ریشه پهلوی آن سرده است که در زبان ارمنی نوه سرده به معنی سال نو است و اما کلمه مژ کلمه‌ای است که ریشه فعلی دارد و فعل امر آن دمژ می‌باشد که هنوز در سلسله جبال البرز به معنی و مفهوم پا گذاشتن / عبور کردن و لگد کردن به کار می‌رود در این مناطق مصطلح است.

سال مژ که از ترکیب این دو کلمه یعنی سال و مژ است حالت اسمی به خود گرفته و به کسی اطلاق می‌شود که شروع کننده سال جدید در خانواده است. در واقع او کسی است که به عنوان اولین شخص در سال نو پا به درون خانه می‌گذارد و این بدان معنی است که با ورود او به خانه دیگر فرد بدقدم برای اولین بار در سال نو وارد خانه نشود و سلامتی و قدم خوش وارد نشده و کهنگی و ناپاکی از خانه خارج شود.

خلاصه منظور از سال مژ کسی است که آمده‌ها و نیامده‌های آن سال به او ختم می‌شود اگر قدم او خوب باشد دوباره در سال آینده در جمع کاندیداهای سال مژ حضور خواهد داشت و چنانچه قدم او برای خانواده آمد نداشته باشد از لیست کاندیداها حذف خواهد گردید.

هنر و موزاییک

- موزاییک های تزئینی
- الین رام گودوین
- ترجمه فریدون امیدی
- دانشگاه هنر، ۱۳۷۹

کتاب حاضر بیشتر از جهت کاربرد آموزشی آن می تواند مورد توجه قرار گیرد. کتابی که با تصاویری گویا برای نشان دادن مراحل کار ارائه شده است. خانم الین گودوین مراحل کار با موزاییک های تزئینی را توضیح داده و به زمینه تاریخی و جنبه های هنری موزاییک به روشنی و با روشی آموزشی و هماهنگ پرداخته است.

هنر موزاییک به عنوان شکلی از هنر تزئینی، همواره نقشی دوگانه به صورت نقش تزئینی و نقش کاربردی ایفا کرده است. به نظر نویسنده جنبه تزئینی و زیبایی شناختی موزاییک احتمالاً مدیون هنر خانم کاری در مصر و مکزیک باستان است.

هنر موزاییک ابزاری زیباست و موزاییک سازی با شرایط وقت کاملاً منطبق است. تکنیک هایی که در این کتاب نشان داده می شود می تواند در تزئین اشیای معمولی یا خلق کارهای بزرگ به کار بسته شود. طرح های ترسیمی، مرحله به مرحله توصیف شده اند تا به خواننده درک توان وصف ناپذیر هنر موزاییک به مثابه ابزاری برای بیان احساسات فردی و شخصی یاری رساند. خانم گودوین با بیش از ۱۵ سال کار با موزاییک، از طرح های حیوانات و گیاهان در آثارش استفاده می کند. این کتاب با طرح های خود نشان می دهد که موزاییک های زیبا و خیالی چگونه ساخته می شود و چگونه می توان از روش های بسیار با ارزش قدیمی استفاده کرد.

کتاب در قطع رحلی با تصاویر رنگی و سیاه و سفید، با قیمت ۱۵۰۰ تومان و شمارگان ۳۰۰۰ نسخه منتشر شده است.

مراسم آیین سال مژ نوروزی :

با غلبه برج حمل (فروردین) بر حوت (اسفند) که در حقیقت ساعت تحویل سال نوی ما ایرانیان است و پس از اعلام آن با بلند شدن اذان و تکبیر از منارهای مساجد و تلاوت دعای یا مقلب القلوب و هم چنین با به صدا درآمدن توبه، سال مژ که قبلاً خارج از خانه یا بدنی مطهر و دستانی وضو گرفته آماده گردیده است همراه با سینی ای که در آن کتاب خدا و هفت سین و سبزه و کوزه کوچک آب است وارد خانه می شود و سینی را بر سر سفره نوروزی گذاشته و سپس با بوسیدن کتاب خدا کوزه کوچک آب را برداشته و قطراتی از آن را در گوشه های خانه می ریزد. این عمل بدان معناست که آب که یکی از عناصر مقدس در نزد ایرانیان باستان بوده باعث می شود خیر و برکت و سلامتی و پاکی وارد خانه گردد. پس از انجام این مراسم زیبا که پیام بسیاری در خود نهفته دارد سال مژ با یکایک خانواده روبوسی می کند و سال مژ عیدی مخصوص سال مژی را از پدر خانواده دریافت می دارد و سپس با اعضاء خانواده در کنار سفره هفت سین قرار گرفته و با زمزمه کردن دعای یا مقلب القلوب از درگاه یزدان پاک خواستار سلامتی و برکت زندگی خانواده می شوند. با آغاز روز دید و بازدیدها شروع می شود و هر خانواده ای از دیگری این سؤال را می کند که راستی سال مژ شما چه کسی بوده و پس از معرفی سال مژ دوباره از سوی خانواده های دیگر مورد تشویق قرار گرفته و عیدی خود را از آنان نیز دریافت می دارد. جالب اینجاست که این احترام تا سال آینده و شروع نوروز دیگر از سوی اهالی نسبت به سال مژهای نوروزی ادامه دارد.

نقش تربیتی سال مژ نوروزی :

بنا به قول صاحب نظران علوم رفتاری ساخت خانواده در تعیین روش و نحوه تربیت کودکان تأثیر انکارناپذیری دارد در خانواده های روستایی که بیشتر به کار کشاورزی و دامداری اشتغال دارند مدیریت و رهبری بیشتر بر عهده پدر است. شغل افراد خانواده ساده و محدود به کارهای دستی و کشاورزی است. از نظر تربیت فرزندان در خانواده روستایی به علت اشتغال زیاد، پدر معمولاً در تربیت اولیه کودکان مستقیماً دخالت نمی نماید بلکه کودک به وسیله مادر در خانواده تربیت می شود اما در روش تربیت کودک و فرزندان روش های گوناگونی وجود دارد که خانواده ها با توجه به امکانات خود می توانند از بین روش های ارائه شده روشی که مناسب تر تشخیص می دهند انتخاب و آن را اجرا نمایند. در این روش ها تشویق جایگاه ویژه ای دارد و چنانچه درست اعمال شود روش مؤثری در تربیت کودکان به شمار می آید. بنابراین والدین باید روش های مناسب کاربرد تشویق را بیاموزند بدین معنی که همواره باید رفتار مناسب کودک مورد تشویق قرار گیرد. قابل ذکر است که در این تشویق خصیصه شخصیتی مدنظر نیست بلکه رفتار مورد نظر است و بایستی مورد تشویق قرار گیرد. چون اگر به جنبه های شخصیتی و اخلاقی توجه شود و آن را مورد تشویق قرار دهیم موضوع به دلیل عدم درک کودک حالت خیالی و مبهم به خود می گیرد و برای کودک نامانوس و غیر ملموس خواهد بود.

آیین و مراسم سال مژ نوروزی دقیقاً رفتار فرزندان را تحت شعاع قرار داده و مورد تشویق قرار می دهد. چرا که سال مژ به عنوان اولین کسی که در سال نویی که برای همه از جایگاه ویژه ای برخوردار است وارد خانه می شود، آغازگر سال نو برای آن خانواده محسوب می گردد. این خود یک نوع تشویق رفتاری است و این نوع تشویق رفتاری در تمام مراحل این آیین به وضوح از شروع تا پایان دیده می شود. این تشویق ها تعیین کننده نتیجه کار و مهارت هایش کمک می کند و ارزش و نتیجه انجام و اجرای کار بدین وسیله به خود کودک داده می شود این حرکت مانند درختی است که برای رشد و نمو احتیاج به نور دارد. کودک نیز جهت تمالی و رشد و ادامه فعالیت زندگی خود نیاز به تشویق و دلگرمی دارد که به نوعی این آیین آن را برآورده می سازد.

اما کار به این جا ختم نمی شود از آنجایی که هر خانواده روستایی حداقل دارای یک سال مژ نوروزی است با ورود آنان در عرصه جامعه، آن جامعه تحت تأثیر آن تشویق رفتاری و اثرات آن قرار می گیرد که در نهایت ما شاهد اجتماعی خواهیم بود با رفتارهای بهنجار و این یعنی همان مدینه فاضله به قول فلاسفه بزرگ دنیا.

منابع و ماخذ:

- نقل و قول بزرگان روستای ولایت رود
- مشاهده مستقیم انجام آیین و مراسم سال مژ نوروزی در روستای ولایت رود
- کتابخانه نهاد ریاست جمهوری
- CD نمایه های کتابخانه نهاد ریاست جمهوری در ارتباط با نقش تربیتی آیین